

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

ימי השובבי"ם תשפ"א

העלון מוקדש לע"נ עטרת תפארת הפוסקים מרן גאון עוזנו רבנו **עובדיה יוסף** בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות קדושה וצניעות

ימי השובבי"ם. התרחקות מן הנשים. קריאת האשה בשמה. איסור ההבטה באשה. איסור הנאה מריח הבשמים שעל האשה. איסור ההסתכלות בשוק של אשה. איסור הסתכלות בבגדיה של אשה. הליכה בדרך אחורי אשה. איסור כוונה ליהנות מהסתכלות באשה.

להתחזק בקדושה בימי השובבי"ם

א¹. אנחנו נמצאים בימי השובבי"ם, ומרן החיד"א ע"ה כתב שבימים האלה כל אחד משתדל להיטהר מהעוונות שיש בידו. היסוד הראשון בתשובה זה "עזיבת החטא", ובשביל לעזוב את החטא צריך לדעת את ההלכות האלה. פעם אדם אחד שנפלו לו התפלים מהתיק שלהם, בא לסבא איש מצליח ע"ה ושאל אותו איך ומתי להתענות על זה. סבא שאל אותו: איך נפלו לך התפלים? ענה לו שהרוכסן של התיק שבור ונפלו משם. אמר לו: קודם כל התשובה שלך מתחילה בזה שתשים רוכסן חדש שלא יפול בפעם הבאה, ואח"כ אם תרצה תעשה תעניות וכדומה שזה דבר שני. אדם צריך לשים לב איפה הוא חטא, ואיך להימנע שלא יבוא לידי החטא בפעם הבאה. לכן בימים האלה שעובדים על ענייני הקדושה, עושים כל מיני תיקונים וכדומה, אבל התיקון הגדול והראשון הוא למנוע את עצמנו שלא לבוא לידי חטא. שלא יהיה "טובל ושרץ בידו", ובבחינת "אחטא ואשוב" ח"ו. והרמב"ם (פ"ב מהלכות תשובה ה"ב) כתב: ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו'.

הרחקה מן הנשים

ב. מרן בשלחן ערוך (אבן העזר סימן כ"א) כתב כמה הלכות פסוקות שצריך לקיים אותם. בסעיף א' הוא כתב: צריך אדם להתרחק מהנשים "מאד מאד". זה ביטוי נדיר. האחרונים הסבירו את הלשון הזאת, מפני שנפשו של אדם מחמדת את הדברים האלה. (ב"ח והעתיקוהו האחרונים). אמנם כתוב בגמרא במסכת

¹ השבוע לא נמסר השיעור בערוץ "קול ברמה". לפיכך נדפס כאן שיעור בהלכות הקשורות לימי השובבי"ם. מתוך הספר "תורת חיים" חלק ב'.

לקרוא לאשה בשמה

ג. לכן יש הנהגה נכונה שלא קוראים לאשה בשמה אלא רק בשם המשפחה בלבד, כמו גברת כהן וכדומה, כדי לשמור על "דיסטנאס" ומרחק ביניהם. להבדיל – כעין זה עושים בצבא, שהמפקדים לא קוראים לחיילים בשם הפרטי אלא בשם המשפחה, כדי לשמור על מרחק בין המפקד לחייל. הזכרת שמו של האדם מקרב בין בני האדם. למשל סוכן לקוחות של ביטוח וכדומה שיושב עם אנשים לפגישה, דבר ראשון הוא שואל "מה השם שלך?", והוא זוכר את זה ומקפיד במהלך השיחה להשתמש בשם של הלקוח הרבה פעמים, כי אמירת השם גורמת לאדם תחושה נעימה, ועל ידי זה הם מושכים את לבו לרכוש מה שהם רוצים. לכן צריך ללמוד מזה למקרה שאדם נמצא עם אשה זרה, שלא להזכיר את השם שלה

הגדול של אדם שרואה בעינים. לכן אדם צריך להתרחק הרבה מראיה אסורה.

ריח בשמים שעל האשה

ה. מן מוסיף "ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור". אסור להריח בשמים שעל האשה². וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה (פ"ז דסנהדרין): רבותינו (פסיקתא פכ"ה) דרשו "לא תנאף", לא תיהנה אף. ולכן מאד צריך זהירות בדברים האלה. מן הרב עובדיה ע"ה בטהרת הבית (ח"ב ריש עמוד קע"ה) פוסק שאם בתו גדולה ומתבשמת גם כן אסור להריח. ומעיר על כך החיים שפוסק כן רק בתורת חומרא, אלא זה אסור מעיקר הדין. (ולכאורה היה מקום להתיר, קל וחומר מנישוק שמותר לאדם לנשק את בתו, וכמו שהעיר כעין זה לגבי אשתו בטומאתה שלכאורה היה מקום להתיר בשמים שלה ק"ו מראיה. אבל נראה שהרב סובר שיש חילוק בזה. וצריך להתיישב מה החילוק³).

לפעמים אדם נמצא באוטובוס וכיו"ב, ועל כרחו יושבת שם אשה כזאת, מה יעשה? הגמרא במסכת ברכות (נ"ג סע"א) אומרת: היה מהלך בשוק של עבודה זרה, "בתרצה" להריח הרי זה חוטא. אדם שנכנס לשוק ומקטירים שם קטורת לעבודה זרה, אם הוא מתכוין אפילו שזה בעל כרחו אסור. אבל אם לא מתכוין ליהנות מזה, מותר. וזה בתנאי שאין לו אפשרות אחרת. כך מבואר בגמרא במסכת פסחים (כ"ה ע"ב), וכך כתב הרמב"ם (פי"ד מהלכות מאכלות אסורות הי"ב): "הנאה הבאה לו לאדם 'בעל כרחו' באיסור מכל האיסורים אם נתכוין אסור, ואם לא נתכוין מותר". ואין הבדל בין ריח

² אומרים שפעם נערה אחת שהתעכבה בשידוכים באה למרן הרב עובדיה זיע"א, וביקשה ברכה. הרב אמר לה: תלכי ותבואי עוד חודש. אחרי חודש קבעה תור וביקשה מהרב ברכה. הרב אמר לה: תלכי ותבואי עוד חודש. היא נלחצה מזה. באה בפעם השלישית, ושוב הרב אומר לה: תבואי עוד חודש. יצאה החוצה ובכתה בדמעות שלישי, וחשבה שהרב רואה עליה "דינים" וכדומה שלא ראוייה לברכה לשידוך. המשמש צבי חקק ניגש אליה ושאל אותה: למה את בוכה? אמרה לו שכבר שלוש פעמים היא מגיעה לרב והוא אומר לה לבוא עוד חודש. וביקשה שהוא יכנס לרב וישאל אותו. הוא רואה נערה בוכיה, וזה לא דבר מצוי אצל הרב. נכנס ושאל את הרב על זה: למה הרב לא רוצה לברך אותה? הרב ענה לו: היא הגיעה אלי עם ריח של בושם, והלכה פסוקה בשלחן ערוך שאסור להריח בושם של אשה, לכן אמרתי לה שתבוא עוד חודש, כי חשבתי אולי בפעם הבאה תבוא לא מבושמת, אבל כבר שלוש פעמים היא באה מבושמת. לכן תגידי לה שתבוא לא מבושמת ותתברך, זה הכל. למחרת באה וביקר אותה.

³ א"ה. וכן העיר בזה מוה"ר בתשובתו שנדפסה כעת בירחון אור תורה (שבט תשפ"א סי' נ"א). **המערכת.**

אלא רק את שם המשפחה בלבד. ואין הבדל אם היא מזכירה שלו או מנהלת שלו או עובדת בחנות שלו או שכנה וכדומה, תקפיד לא לקרוא בשם שלה כלל. וכך מקפידים בספרים ובכתבי העת של הציבור החרדי, לכן בדרך כלל לא תמצאו את השם של הסופרות בכלל, רק למשל סופרת בשם רבקה הירשפלד כתוב "ר. הירשפלד". ואם אחת כותבת את השם שלה המלא זה לא בסדר, מפני שהשם צריך להיות מוצנע ומכוסה. ההלכות האלה מצויות ביותר. אמנם תמיד יש עוד נקודות נוספות בזה, וכל אחד יתבונן מה עלול לגרום לו לקלות ראש והרהור ח"ו ויתרחק ממנו, ותן לחכם ויחכם עוד. (ספר החינוך מצוה קפ"ח). אבל כאשר אדם יקיים מה שכתוב בשלחן ערוך, וזה יפתור לו רוב הבעיות בזה.

איסור הבטה באשה

ד. אסור להביט ביופי של אשה, כמו שמרן (שם) ממשיך: "או להביט ביופיה". ידועים דברי הרמב"ם (פ"ד מהל' תשובה ה"ד) "המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא אומר וכי בעלתי או קרבתי אצלה, והוא אינו יודע שראיית העינים עוון גדול, שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". ובשיורי ברכה (המלוקט) למרן החיד"א מביא את דברי רבנו יונה בשערי תשובה, שאדם שמזלזל בזה ואינו מקפיד כלל לשמור עיניו נקרא "משומד לדבר אחד" בר מינן. יצר הרע שולט בעינים, והגמרא במסכת סוטה (דף ח' ע"א) אומרת: "גמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שעינו רואות". רק אם הוא רואה דבר הוא משתולל. הראיה בעינים יש לה כח גדול. משה רבנו בהר סיני עלה לשמים, ואחרי שחטאו בעגל הקב"ה אומר לו "לך רד כי שחת עמך" (שמות ל"ב ד'), והוא התחיל מהר להתפלל לפני הקב"ה, "ויחל משה את פני ה' אלקיו" (שם פסוק י"א). הוא יורד למטה, וכאשר שומע את הקול של עם ישראל שחוטאים, יהושע אומר למשה: קול מלחמה במחנה, ומשה רבנו משיב לו: "אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה, קול ענות אנכי שומע" (שם י"ח). ואחר כך כתוב "ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות" (שם י"ט). מה עשה? "וישלך מידיו את הלחות וישבר אותם תחת ההר" (שם).

לכאורה הרי כבר כאשר היה למעלה בשמים, ה' אמר לו "סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם עגל מסכה" (שם ח'), וא"כ למה לא השאיר את הלחות למעלה, וירד למטה? התשובה, שלמרות שהקב"ה אמר לו והוא ידע בביורו שעשו את העגל, בכל זאת זה עדיין לא כאב לו כמו ברגע שירד וראה את זה בעינים, שאז לא היה יכול להחזיק את עצמו, ולכן שיבר את הלחות תחת ההר. זה הכח

של עבודה זרה או ריח בשמים של אשה, שאם האדם לא רוצה ליהנות וגם אין לו ברירה אחרת, מותר.

מה ההגדרה של "אין לו ברירה אחרת"? למשל אדם שמוכר רהיטים ויושבים לפניו זוג שהגברת מבושמת מאד, לכאורה יש לו דרך אחרת שיאמר לה תלכי הביתה אני לא מוכר לך, אבל באמת זה לא נקרא דרך אחרת, כי הוא צריך להתפרנס, ולכן זה נקרא שאין לו ברירה אחרת. ואם כן ההלכה בזה שאם מתכוין זה אסור, אבל אם לא מתכוין זה בעל כרחו מותר.

לפני כעשרים וחמש שנה מסרתי שיעור בזה, ואמרתי שאסור לאדם להריח ריח בושם של אשה. היה בשיעור שם איש יקר וירא שמים ובעל מעשים טובים ר' שלום טרבלסי הי"ו, השי"ת ישלח לו רפוא"ש ויארך ימיו בטוב ובנעימים וישמח בכל יוצאי חלציו. ושאל אותי שאם כן יש לו בעיה עם לקוחות שבאות לרכוש רהיטים אצלו והן מבושמות. שאלתי את **מרן ראש הישיבה שליט"א** על המקרה הזה, ואמר לי שיכול להקל כיון שאין לו דרך אחרת ואין כוונתו ליהנות מזה. והוסיף לי עצה טובה "פסיכולוגית" בזה, שאם אדם מרגיש דמיונות ויש לו חשש על זה, יכניס לעצמו מחשבה כזאת: למה האשה צריכה לשים הרבה בושם? כי יש ריח לא נעים.

הגמרא במסכת נדה (ל"א ע"ב) אומרת שבגבר ואשה יש כמה שינויים ביניהם שנובעים בגלל שכל אחד נברא ממשוהו אחר. הגמרא שם שואלת מדוע הקול של הגבר לא כל כך ערב (אמנם יש חזנים עם קול ערב, אבל באופן כללי הגברים אין קולם ערב), ולעומת זה הנשים קולן ערב, שנאמר "כי קולך ערב ומראך נאוה" (שיר השירים ב' י"ד). התוספות (ד"ה כו) מסבירים למה האשה משבחת ואומרת "דודי צח ואדום", ולא מחזירה לו שבח שקולו ערב כמו שהוא שיבח אותה? אלא שקולה של האשה ערב ואילו קולו של האיש לא ערב. ומה הסיבה לזה? הגמרא מסבירה שהוא ממקום שנברא והוא ממקום שנבראת, האיש נברא מן האדמה שאם תזרוק דבר על עפר אין נשמע קול, ולכן הקול של הגבר אינו ערב, ולעומת זה האשה נבראה מן העצם של האדם הראשון, שאם תכה על עצם יש קול לזה, ולכן קולה של האשה ערב. במדרש רבה (בראשית פרשה יז) כתוב גם ששאלו את רבי יהושע למה האשה צריכה להתבסם והאיש אינו צריך להתבסם? ענה להם רבי יהושע שגם בזה האיש ממקום שנברא והאשה ממקום שנבראת, הגבר נברא מהעפר ואדמה לא מסריחה לעולם. ולכן אין בו כל כך ריח של זיעה. ולעומת זה האשה נבראה מהבשר של האדם, ואם אדם יניח בשר

שלושה ימים בחוץ הבשר יסריח. ומהסיבה הזאת ריח הזיעה של האשה חריף יותר. ולכן האשה זקוקה יותר להתבסם...

לכן אדם שמגיעה לפניו אשה עם בשמים, יחשוב מיד על הדבר הזה, וכך יוריד מעצמו את הדמיונות של יצר הרע. לפעמים היצר הרע שכחו גדול מאד מדמה דמיונות לאדם וזה ענין פסיכולוגי, לכן האדם צריך להכניס דברים בכיוון הפוך ולעבוד על זה.

איסור הסתכלות בשוק של אשה

ו. "ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה" (שו"ע שם). בעבר הנשים היו הולכות צנועות עד הקרסול ממש, אבל כאשר היו הולכות לכבס בנר היו מגביהות מעט את השמלה, וממילא היה נראה חלק מהשוק.

מה זה שוק? יש סוברים שזה החלק העליון ברגל, אבל באמת השוק זה החלק התחתון הסמוך לכף הרגל. ויש ראיות רבות לזה, כמו שמרן הרב עובדיה כתב בטהרת הבית (ח"ב עמ' קסה). וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ו חיו"ד סימן י"ד). וכך דעת מרן ראש הישיבה שליט"א בספרו סנסן ליאיר (עמ' רמ"ט, ר"נ). וע"ע בס' מגדולי ישראל עמ' תק"ד - תקי"ב). ומורי ורבי בס' ברכת ה' (ח"א פ"ז סי"א). [וע"ע בשו"ת אלישיב הבהן ח"ג סי' מ"ב אות כ"א]. הרגל מחולקת לשלושה חלקים: למטה כף הרגל שמותר בגילוי גמור, מעליו זה השוק, ומעליו זה הירך. והגמרא במסכת ברכות (כ"ד ע"א) אומרת "שוק באשה ערוה", שאסור לאשה לגלות את המקום הזה. לכן מרן כותב שאסור להסתכל על הנשים שעומדות על הכביסה.

הגמרא במסכת בבא בתרא (נ"ז ע"ב) אומרת על הפסוק בישעיה (ל"ג ט"ו) "הולך צדקות ודובר מישרים וגו' ועוצם עיניו מראות ברע", אמר רבי חייא בר אבא, זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה. שואלת הגמרא: במה מדובר כאן שהפסוק משבח אותו אם עוצם עיניו, ומשמע שאם לא עוצם עיניו הוא לא צדיק ולא רשע? אם יש לו דרך אחרת הרי הוא נקרא רשע. ומבאר הרשב"ם: **ואף על פי שעוצם עיניו, שלא היה לו להתקרב אלא להתרחק מן העבירה,** שהרי קיימא לן במסכת חולין (דף מ"ד ע"ב) הרחק מן הכיעור. וממשיכה הגמרא: ואם אין לו דרך אחרת אף על פי שמסתכל דרך הליכתו הרי אנוס הוא ואנוס רחמנא פטריה, ולמה מצריכו הכתוב לעצום עיניו. ועונה, לעולם שאין לו דרך אחרת ואפילו הכי הוא צריך למינס נפשיה, דהיינו להטות עיניו לצד אחר, וזה מה שמשבח בו הפסוק שלמרות שהוא אנוס, מטה את עיניו וזה נקרא חסיד. עד כאן דברי הגמרא עם פירוש רשב"ם שם. למדנו מכאן שאם יש לאדם

דרך אחרת שלא יראה בה מראות לא צנועות, אסור לו ללכת בדרך שיש בה פריצות, ואפילו ששומר את עיניו נקרא רשע. והדברים לא פשוטים.

הסתכלות בבגדי האשה

ז. "ואסור להסתכל בבגדי צבעונין של אשה שהוא מכירה, אפילו אינם עליה" (שו"ע שם). כלומר בגדים שתלויים בחלון בחבל כביסה וכדומה, והם של אשה שמכיר אותה וכדומה, אסור להסתכל בהם. קל וחומר שאסור להסתכל בהם בזמן שהם עליה. לפעמים אדם לא מסתכל בפני האשה ממש, אבל מסתכל למטה והבגד נאה, ואפילו שהיא צנועה לגמרי, בכל זאת אסור לעשות את זה. כל הדברים האלה הם פסקי הלכות, ולא עניני חסידות בכלל.

ללכת אחורי אשה בדרך

ח. "פגש אשה בשוק אסור להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדין או לאחוריו" (שו"ע שם). אדם שהולך בדרך ופתאום רואה אשה לפניו, צריך להתקדם מהר כדי שיעבור אותה. והאיסור הוא דוקא כאשר הולך אחורי האשה שהולכת, שאז מביט בתנועותיה (הרדב"ז ח"ב סימן תש"ע).

אבל אם היא יושבת אין איסור בכך. לכן אדם שיושב באוטובוס ולפניו יושבת אשה, או שנוסע ברכב של החבר ומלפניו יושב חברו הנהג ואשתו, מעיקר הדין אם היא לבושה בצניעות מותר לו לשבת מאחורה, כי כל האיסור דוקא כאשר היא הולכת וכמו שאמרנו.

למה לא כתוב שאסור גם לפני אשה? כי לפני אדם מתבייש להסתכל בה, אבל מאחוריה היא לא מרגישה בו ואדם לא מתבייש בה, לכן הגמרא באה ללמד שאסור ללכת אחורי אשה. והגמרא במסכת ברכות (דף ס"א ע"א) אומרת משפט שלכאורה קשה להבין אותו: "אחורי ארי ולא אחורי אשה", כלומר אם בדרך אחת הולך אריה, שאמנם רחוק אבל זה קצת מסוכן כי תמיד יש סיכוי שיעשה "פרסה" ויחשב מסלול מחדש..., ואילו בדרך השניה יש אשה, עדיף ללכת בדרך הראשונה של האריה ולא מאחורי האשה. אנחנו אם נדע על 'עיר שיש בה אריה' לא ניכנס אליה בכלל, וכאן שיש לך שני דרכים עדיף ללכת בדרך מאחורי האריה. עד כדי כך. יש מבארים כי האריה זה סכנת הגוף, ואילו באשה זה סכנה לנשמה (כך ראינו בשם הראב"ן בברכות שם). אמנם רבותינו דיברו את הדברים האלה דרך צחות, ולא הכוונה שאדם יכניס את עצמו בסכנת נפשות כזאת.

ובודאי שאסור מן הדין ללכת אחרי אישה, אבל עצם המשפט "אחורי ארי ולא אחורי אשה" לכאורה נאמר בדרך צחות, שהרי

הרמב"ם לא הביא את זה להלכה, וגם מרן בשלחן ערוך כתב אסור לילך אחר אשה וכו', אבל לא כתב "אחרי ארי ולא אחרי אשה". ומכל מקום רבותינו באו להמחיש לנו עד כמה גדולה הסכנה ללכת אחורי אשה. ולכן אדם שנמצא במקומות כאלה שיש אשה הולכת לפניו, צריך להמתין קצת או שילך מסביב.

ואם אין ברירה ובכל רגע עוברת אשה לפניו, והוא רואה שיכול להמתין עד ביאת משיח צדקנו ועד בכלל..., אם יחכה עד שלא תהיה אשה לפניו לא יוכל לזוז ממקומו כל היום. לכן יש שכתבו שהיום שהנשים כל כך מצויות ברחובות ואין דרך אחרת, באופן כזה יוריד עיניו למטה וימשיך בדרך. אבל לפעמים יש זמנים ומקומות שהדרך ריקה, וכמו בשעות הערב וכדומה, במקרים כאלה אדם יכול לקיים הלכה זו, ואדם שרואה אשה לפניו אז או שימהר ויעבור אותה, או שיעצור מעט ויתן לה להתקדם קדימה.

כמה ההגדרה של "אחורי אשה"? שתי דעות בדבר: יש אומרים עד ארבע אמות ומעבר לזה מותר, ויש אומרים כל זמן שיכול להכיר בתנועותיה, וכך משמע ברדב"ז הנ"ל (וע"ע בס' גן נעול פ"ד).

חומר הסתכלות באשה בכוונה ליהנות

ט. "והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ומתכוין ליהנות ממנה, כאילו הסתכל במקום התורף שלה" (שו"ע שם). זה מופיע בגמרא במסכת ברכות (כ"ד ע"א). ורב נסים גאון כותב בשם הירושלמי שיש תוספת כאן: "והמסתכל באותו מקום כאילו עשה מעשה של איסור". הגמרא (שם דף ס"א ע"א) אומרת את הפסוק במשלי (י"א כ"א): "יד ליד לא ינקה רע", מה זה יד ליד? אפילו אם האדם מלא בתורה ומעשים טובים כמו משה רבנו ע"ה שקיבל תורה מיידו של הקב"ה כביכול לידו (זה לא שבמציות יש אדם כזה אלא להמחשה בלבד כמובן), אבל במעשים שלו הוא רחוק ממש רבנו... הוא מסתכל באשה ואפילו באצבע קטנה שלה, "לא ינקה רע", כלומר לא ינקה מדינה של גיהנם שנקרא "רע". כמה חמור הענין של ההסתכלות באשה. אבל הכוונה כאן שמסתכל ומתכוין ליהנות ממנה, כי אם לא מתכוין ליהנות מותר, רק שאין זה ראוי מדרך המוסר ולא מכובד לאדם. (משנ"ב סימן ע"ה סק"ז, ושו"ת יביע אומר ח"ו סימן י"ג אות ג').

והמשנה ברורה שם מסביר שאנחנו מדברים על אשה צנועה כמובן, שאם לא מתכוין ליהנות מותר רק שאין זה מדרך המוסר, אבל אם האשה איננה צנועה אפילו שאין כוונתו ליהנות אסור להסתכל בה. וזה ההבדל בין אשה צנועה ללא צנועה, שבצנועה אם אינו מתכוין

ליהנות מותר, אבל בלא צנועה אם מתכוין לראות אף על פי שאינו מתכוין ליהנות אסור.

שמיעת קול אשה

י. "ואסור לשמוע קול ערוה, ולא לראות שיערה, והמתכוין לאחד מאלו הדברים מכין אותו מכת מרדות, ואלו הדברים אסורים גם בחייבי לאוין" (שו"ע שם). כלומר אדם ששומע קול של אשה - אם זה דיבור בעלמא מותר, אבל קול של שירה אסור. כך כותב בהדיא הרשב"א (ברכות כ"ד ע"א ד"ה והא דאמר) שאסור לשמוע רק קול שיר של אשה או קול של שאלת שלום או בהשבת שלום, שיש בזה חיבה. אבל קול דיבור של אשה זה מותר.

כתוב בברייתא במסכת מגילה (כ"ג ע"א) "הכל עולין למנין שבעה ואפילו אשה ואפילו קטן". דהיינו מעיקר הדין אשה יכולה להוציא אחרים בקריאת המגילה או בקריאת בתורה וממשיכה הברייתא ואומרת "אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הציבור", וכך פסק מרן בשלחן ערוך (באו"ח סימן רפ"ב ס"ג) שלהלכה אשה לא יכולה לקרוא בתורה. ומקשים על זה, איך מותר לה מעיקר הדין? והרי היא מנגנת ומזמרת בטעמים?

ובאמת מכאן הוכיח מרן הגאון רבנו עובדיה יוסף בספרו מאור ישראל (מגילה דף ד. תוד"ה נשים, ודף כג. ד"ה ת"ר) שאין לחוש בזה משום קול באשה ערוה, ולכן גם בקריאת המגילה נשים יכולות מעיקר הדין להוציא את האנשים ידי חובתם. ובשו"ת יחווה דעת (ח"ד ס"ס ט"ו בהערה) הסביר שהתירו לאשה לקרוא כשאין שבעה בקיאים לקרות, מפני שבמקום השראת השכינה לא חששו חכמים להרהור.

ויש שרצו לתרץ בדוחק שמדובר שקוראת בלא טעמים (עי' בס' מטה יהודה עייאש סי' רפ"ב סק"ו שצידד בזה, ועוד). ומה הפירוש שאינה קוראת "מפני כבוד הציבור"? יש מפרשים הכוונה שיאמרו שהגברים שחייבים בלימוד תורה הם עמי הארצות ולא יודעים לקרוא בתורה, ואילו האשה הזו שהיא לא חייבת בלימוד תורה, היא יודעת לקרוא בתורה. בושא וחרפה! וזו הכוונה "מפני כבוד הציבור", שזו בושא לציבור.

וסבא ע"ה בשו"ת איש מצליח ח"א (חאו"ח סימן י') מפרש שהכוונה מפני הצניעות, שלא מתאים שאשה תקרא בתורה בשביל הציבור, רק שאמרו "מפני כבוד הציבור" בלשון נקיה. ולכן גם אם יש שליח ציבור שקורא בתורה, לא תעלה אשה לספר תורה. (וע"ע בשו"ת

יחווה דעת ח"ג סימן נא, ובחזו"ע פורים עמ' נח, ובהערות איש מצליח על המשנ"ב סי' רפ"ב ס"ג, בסוה"ס).

גם לגבי נאומים וכיוצא בזה, שאם אשה עומדת בפני אחרים ונאמת נאומים, וכל השומעים מתסכלים עליה בשעה שהיא מדברת ו"מברברת", זה לא מתאים ולא מכובד מפני כבוד הציבור, וכמו שהאיש מצליח הסביר הכוונה בקריאת התורה. אמנם לפעמים יש צורך מיוחד, ואין בזה איסור בהלכה. אבל אם אין צורך לא ראוי לשמוע נאום מאשה.

הגמרא במסכת קידושין (דף ע' ע"א) מספרת על אדם שתבע את רב יהודה לפני רב נחמן לדין תורה, ורב יהודה היה גדול בתורה ולא היה חייב ללכת להתדיין בפניו, ובכל זאת הלך. כשהגיע לשם ראה את רב נחמן עושה מעקה לגגו, והעיר לרב נחמן שבין שהוא דיין אסור לו לעשות מלאכה בפני רבים. ראה רב נחמן שהוא תלמיד חכם גדול, אמר לו: תשלח דרישת שלום לאשתי ילתא (כיון שהיא בתו של ראש הגולה). אמר לו רב יהודה: "הכי אמר שמואל קול באשה ערוה", ומפרש רש"י: ואם אשאל בשלומה תשיבני. אמר לו רב נחמן: תעשה אותי שליח לדרוש בשלומה. ענה לו רב יהודה: אמר שמואל, אין שואלין בשלום אשה אפילו על ידי שליח ועל ידי בעלה. ורש"י מסביר, שמא מתוך שאילת שלום יהיו רגילים זה עם זה על ידי שליחם, ויבואו לידי חיבה. ואפילו על ידי בעלה אסור, מפני שמרגיל לבה ודעתו אצלו. ומכאן למדנו שאסור לשאול אשה מה שלומך.

על כל פנים מה שכתב רש"י "ואם אשאל בשלומה תשיבני", לכאורה היא לא משוררת ומה הבעיה בזה?! מכאן לומד הרא"ם (פרשת וירא) שגם דיבור אסור. אבל הרשב"א בחידושו לברכות (כ"ד ע"א) כותב שקול ענייה על שאילת שלום זה קול של חיבה, ואסור למרות שאינו קול של שירה, אבל סתם דיבור מותר. והחיי אדם (כלל ד' ס"ה) כותב: אם 'מתכוין' ליהנות מקול דיבורה, אפילו שזה לא קול של שירה זה אסור, שהרי אפילו בבגדיה אסור להסתכל. [ועי' בש"ע סימן ע"ה ס"ג. ובשו"ת אור לציון ח"ב פ"ו הערה יג].

אבל לשמוע אשה דרך הרדיו שלא רואים אותה, אמנם כמה מרבני האשכנזים מחמירים בזה כיון שזה כמו קול של זמרה, כי בדרך כלל אדם שמדבר הוא מעלה ומוריד טונים ומחנן בקולו. אבל מרן הרב עובדיה ע"ה בשו"ת יביע אומר (ח"א סימן ו') כותב שכל האיסור דוקא כאשר זה קול של שירה [ובאופנים מסויימים], ואם זה לא

עם הארץ שלא תהיה טעות. ומשמע שהתלמיד חכם עצמו לא מסתכל על האשה אפילו בשעה שהולך לקדש אשה.

אבל המגיד משנה (פכ"א מהלכות איסורי ביאה ה"ג) מתרץ שבדאי התלמיד חכם מסתכל באשה בשעת הקידושין, אבל כיון שבדרך כלל אין דרכו להסתכל בנשים, יתכן שאחר כך הוא יראה אשה אחרת ויטעה ויחשוב שזו אותה אחת שקידש. (ומביא את זה כאן בב"ש סק"ז).

ומרן כותב "ולא יסתכל בה דרך זנות", כלומר שלא יסתכל בה אלא רק כדי לבדוק אם היא מתאימה לו או לא. ועל זה נאמר בספר איוב (ל"א א') "ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה". (וע"ע בשו"ת מקור נאמן ח"א סי' תש"פ).

הבטה באשתו שאינה טהורה

יג. סעיף ד': "מותר לאדם להביט באשתו, אף על פי שהיא נדה והיא ערוה לו". אשה בזמן שהיא נדה אסורה על בעלה, ונוהגים בה כמה דיני עריות. למשל מרן בשלחן ערוך יורה דעה (סימן קצה ס"ז) כותב שבעלה לא יסתכל במקומות המכוסים שבה. אבל המקומות המגולים כמו פניה ידיה ורגליה מותר. [ומרן הרב עובדיה ע"ה בטהרת הבית (ח"ב סי' יב סכ"ו) מיקל בהסתכלות במקומות המכוסים, והרבה חכמים בדורנו מחמירים. וגם מרן ראש הישיבה שליט"א מחמיר בזה (באו"ת חשון תשמ"ח ס"כ כ בהגהה. וע"ע בשו"ת חקרי הלכה חיו"ד סי' נ אות ח). והתירו עוד כמה דברים עם אשתו נדה, כמו יחוד וכדומה, ומותר גם להביט בה אפילו שמתכוין ליהנות מזה. "אע"פ שיש לו הנאה בראייתה, הואיל והיא מותרת לאחר זמן אינו בא בזה לידי מכשול". ומרן ממשיך: "אבל לא ישחק ולא יקל ראש עמה". אסור להראות קלות ראש עם האשה בזמן שאינה טהורה. ויש סימן שלם בשלחן ערוך (יו"ד סימן קצ"ה שם) מה ההגדרה של קלות ראש ושאר דיני הרחקות. צריך לדעת שכל ההלכות האלה הם כללים, ובוודאי שיש עוד פרטים ופרטי פרטים שכל אחד מרגיש בעצמו מתי הוא עובר את הגבול וזה כבר נחשב "קלות ראש", ואפילו שהפרטים האלה לא מופיעים בשלחן ערוך במפורש. צריך להיזהר בדברים האלה.⁴

⁴ הגמרא במסכת סנהדרין (דף ל"ז ע"א) מספרת שכופר אחד אמר לרב כהנא: בחיך, מי מאמין לכם שאיש ואשה נדה שנמצאים לבד בתוך הבית שומרים נגיעה וטהרת המשפחה? אפשר "אש בנעורת ולא תהבהב"? ענה לו: התורה העידה עלינו שאנחנו שומרים על זה, כתוב בשיר השירים

שירה מותר. לכן אלה ששומעים ברדיו אשה מתראיינת וכיו"ב, מעיקר הדין אין איסור בזה. ובכל הנושאים של צניעות מה שיכול אדם להחמיר תבוא עליו ברכה. לכן השתדלו ברדיו של מרן הרב עובדיה שלא יעלו נשים, אבל כאשר היתה תביעה בבג"ץ אמר מרן הרב עובדיה שמעיקר הדין יש להתיר בזה. [וגם לשמוע שירה, יש אופנים מסויימים של היתר. הרב ביאר שם בתשובה, וגם בשו"ת יביע אומר חלק תשיעי בסימן קח אות מג. וע"ע בשו"ת תפלה למשה ח"ז חא"ח סי' ט' י' אם בקול דיבור של אשה יש משום קול באשה ערוה].

גילוי הראש ברחוב

יא. בסעיף ב' מרן כותב: "לא תלכנה בנות ישראל גלויות ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש". אם תצאו לרחוב תראו שכל הנערות הולכות גלויות ראש, וכי יתכן שכולן עוברות על דברי השלחן ערוך? וגם יש לנו גמרא מפורשת במסכת כתובות (דף ט"ו ע"ב) שבתולה יוצאת בהינומא וראשה פרוע, וגם מרן כותב בשלחן ערוך אורח חיים (סימן עה ס"ב) שמותר לקרוא קריאת שמע כנגד שער של בתולות כיון שדרכן לצאת בשער מגולה. אלא אשה פנויה הכוונה שהתחתנה והתאלמנה או התגרשה ל"א, ועל זה מרן כותב שכיון שכבר ביסתה את ראשה, ממילא מאותה שעה חייבת להמשיך לכסות את ראשה (ב"ש סק"ה, חלקת מחוקק סק"ב. ועי' במג"א באו"ח סי' עה סק"ג). פעם היתה שאלה באשה חילוניה שהתחתנה והתגרשה וחזרה בתשובה, הבינה שצריכה לכסות את הראש וכיסתה את ראשה. ואחרי זה רוצה להתחתן ובשביל זה היא רוצה לחזור לגלות את שער ראשה. בכל הדברים הללו צריך להתייעץ עם מורה הוראה, ומרן הרב עובדיה ע"ה בשו"ת יביע אומר (ח"ד חאה"ע סי' ג') מיקל לאלמנה או גרושה לחבוש פאה נכרית.

הסתכלות באשה לצורך חתונה

יב. סעיף ג': "מותר לאדם להסתכל בפנויה לבדקה אם היא יפה שישאנה וכו', ולא עוד אלא שראוי לו לעשות כן". הגמרא במסכת קידושין (דף מ"א ע"א) אומרת שכתוב "ואהבת לרעך כמוך", ואם אדם יהיה "חסיד" ולא יסתכל עליה, אחרי החתונה יראה אותה ויגיד לה שהיא מכוערת ולא היה רוצה להתחתן איתה וכדומה, או שהוא חי איתה כרגיל וכל הזמן לבו לא עימה ח"ו. לכן מצוה על האדם להסתכל ולראות אותה.

יש קושיא ידועה על זה מהגמרא במסכת בבא בתרא (דף קס"ח ע"א) שכתוב שם שכאשר הולך תלמיד חכם לקדש אשה, יקח אתו

רחיצה והצעת המטה ע"י אשה

יג. מרן ממשיך בסעיף ה': "אסור להשתמש באשה כלל, בין גדולה בין קטנה וכו' שמא יבוא לידי הרהור עבירה. באיזה שימוש אמרו? ברחיצת פניו ידיו ורגליו, אפילו ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו". בעבר היו משתמשים בעבדים ומשרתים ושפחות, וכאשר אדם היה מגיע לביתו השפחה שופכת לו מים על הרגלים והידיים, הדבר הזה אסור.

ומרן ממשיך: "הצעת המטה בפניו". מה הכוונה? אסור לאשה לסדר את החדר בשביל אורח בפניו של האורח. ואם זה לא בפניו מותר. לפעמים אדם מגיע לבית מלון והחדרניות שם מסדרות הכל, אם זה לא בפניו מותר. מה הדין אם זה בפניו? אמנם הרמ"א (בהגהה) כותב: וכל זה אינו אסור אלא רק במקום יחוד (כלומר במקום שנמצאים לבד), אבל במקום שרוב בני אדם מצויים כגון מרחץ, מותר לרחוץ מגויה שפחה. לפי זה מותר לאדם להרים את הרגל במרחץ והשפחה שופכת את המים בלי ליגוע בו כמובן. וגם בבית שמואל (ס"ק י') כותב על זה: ובדרישה מיקל גם כן הואיל ודבר עבדות הוא. ואם כן יש מקילים בדבר הזה, הואיל וזה דבר עבדות ומקבל משכורת על זה. אבל יש אומרים שעדיף לא להקל בזה, וכמו שכותב הרב בית חדש שמותר לרחוץ משפחה אם יכול להיזהר מהרהור, וסיים "והנמנע יתברך". לכן אם אדם יכול באותו הזמן לעבור לחדר השני עדיף, ואם אי אפשר לו מותר, כיון שזה דרך עבדות והיא מוכרחת לעשות את זה בלי קשר אליך.

מזיגת כוס יין ע"י אשה

טו. אסור לאשה למזוג לאדם כוס של יין, ודוקא יין שמביא לקירבה וחיבה. וכמו שמרן סיים (בש"ע שם): "ומזיגת הכוס". היום יש תקנה שאסור למלצרים ומלצריות באירוע להביא בקבוק יין לשלחן, ולכן הם מסתובבים עם בקבוק של יין בין השלחנות, ומי שרוצה מוזגים לו לתוך הכוס. אבל צריך לדעת שאסור מן הדין שאשה תמזוג לו כוס של יין. הנה חזקיה מלך יהודה שנולדו לו שני בנים לא טובים ואחד מהם "מנשה", והמקובלים כותבים שהסיבה לזה כי אחרי שהוא קיצץ את דלתות בית המקדש ונתן אותם למלך בבל כדי לפייס אותו שלא יבוא עליו למלחמה (והגמרא במסכת ברכות דף י' ע"ב) אומרת שחזקיה עשה ששה דברים, על שלושה הודו לו ועל שלושה לא הודו לו. וקיצצת דלתות ההיכל הוא אחד משלשת הדברים שלא הודו לו, מלך בבל שלח אליו אנשים והוא אירח אותם בבית שלו,

(ז' ג') "סוגה בשושנים", סוגה זה מלשון סייג וגדר, שעושים גדר פשוטה של שושנים ופרחים, וזה מספיק לנו לשמור על הדברים האלה.

ואשתו באה ומזגה להם יין. ובגלל העוון הזה נגזר עליו שני בנים כאלה ב"מ. לא יאמן כי יסופר. וידוע שהוא לא רצה להתחתן בגלל שראה שעתידיים להיוולד לו שני בנים כאלה (כמו שהגמרא אומרת בברכות שם דף י' סוף עמוד א'), ובכל זאת אחרי שהתחתן הם נולדו לו בגלל הסיפור הזה. המשנה במסכת סנהדרין (בתחלת פרק חלק) אומרת שמנשה אין לו חלק לעולם הבא. מנשה שעבד עבודה זרה, לא השאיר תלם אחד בירושלים שלא היה בו עבודה זרה. כל זה נגרם ממחשבה פגומה אחת. ובוודאי שאשתו שהיתה בתו של ישעיה הנביא קדושה וטהורה, רק שרצתה להראות להם שהם מקובלים עליהם וכנס הרהור רע בזה, ואפילו שהם אנשים רשעים אורחים ימ"ש וזכרם, אף על פי כן זה גרם קלקול לבנים שלה. זה מבהיל. מכאן צריך לדעת כמה חשוב להיזהר בצניעות, ולפעמים פעולה קטנה גורמת חרבן גדול. לכן אדם יזהר הרבה בצניעות, ועל ידי זה יזכה להרבה קדושה וישועה.

שאלת שלום לאשה

טו. אסור לשאול את האשה "מה שלומך?". לפעמים אדם מגיע למקום מסויים, וצריך לשאול בשלום האשה והילדים וכו', יכול לשאול: מה שלום המשפחה? מה שלום הילדים? וכיו"ב. אבל לא לשאול את האשה "מה שלומך". זה מפורש בשלחן ערוך (ס"ו): "אין שואלין בשלום אשה כלל, ואפילו על ידי שליח, ואפילו על ידי בעלה. ואסור לשלוח לה דברי שלומים", כלומר למסור לה דרישת שלום וכיו"ב. "אבל מותר לשאול לבעלה איך שלומה". לשאול את הבעל: מה שלום הגברת? זה מותר. ויש מתירים לשאול את האשה "מה שלומכם?" אם שואל על כל המשפחה בכללות. וכך פסק מרן ראש הישיבה שליט"א (בשו"ת מקור נאמן ח"א סי' תשע"ח. וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' רח אות ז).

ולסיכום: למסור ד"ש אסור גם על ידי הבעל, ולשאול בשלומה אסור על ידי אדם אחר, ומותר על ידי הבעל.

היום בבנקים יודעים את תאריך הלידה (לפי הלועזי) של הלקוחות שלהם, ויש כאלו שביום הולדת מתקשר הפקיד לאשה (ולפעמים הפקיד מכיר את הלקוחות הקבועים) ואומר לה: "מדבר משה מהבנק התקשרתי כי יש לך יום הולדת, ואני מאחל לך מזל טוב". צריך לדעת שזה לא פשוט בהלכה. אם יש בבנקים פקידים יראי שמים, צריכים להתקשר ולומר לאשה "יש לך יום הולדת והבנק מאחל לך מזל טוב", ולא יאמר "אני" מאחל לך. צריך להיזהר בזה.

יש אומרים שאסור לומר מלת "שלום" לאשה, ויש פוסקים שמתירים לומר את המלה הזאת, כי זו ברכה בלבד, ולפעמים זה חוסר נימוס (עי' בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב ח"ב סי' כ, ובספרו הערות עמ"ס קידושין ע' ע"ב. ובשו"ת דברי חכמים אה"ע עמ' רנח. ובס' שלום רב פט"ו הערה מב. ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קסח. ובשו"ת שמש ומגן חאה"ע סי' יח. ובס' מעין אומר ח"א פ"ג סי"ז. ובש"ע המקוצר הלכות קדושה סי' ר"א הערה מ"ד. ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' נ"א). וכמובן בכובד ראש ולא בצורה של חביבות וידידות ח"ו.

לחיצת יד

יז. אדם שמגיע לאירוע משפחתי, ואחותו מגישה לו יד בצחוק, האם יש מקום להקל ללחוץ לה יד??? מרן בסעיף ז' כותב: "המחבק או המנשק אחת מהעריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהם, כגון אחותו הגדולה, (אין הכוונה אחותו שגדולה ממנו, אלא שהיא לא נשואה וכבר גדולה ועברה גיל שתיים עשרה) ואחות אביו (הדודה שלו,

שהיא מבוגרת, אפילו בת תשעים) וכיוצא בהם, אף על פי שאין לו שום הנאה כלל, הרי זה מגונה ביותר, ודבר אסור הוא, ומעשה טפשים". אדם כזה מקבל ממך תואר "טפשי" (זה לשון הרמב"ם). [ועי' בשו"ת יביע אומר ח"א בעיקר דין לחיצת יד לאשה]. "שאין קרבים לערוה כלל, בין גדולה בין קטנה. חוץ מהאב לבתו והאם לבנה, כיצד? מותר האב לחבק בתו ולנשקה וכו' וכן האם עם בנה". בחלקת מחוקק (אות י') כותב שמותר גם הסבא לנכדתו והסבתא לנכד, וכמו שאמרנו בגמרא בסוף מסכת קדושין (דף פ"א ע"ב). לכן מותר לנשק את היד או הראש של הסבתא (כל אחד כפי מה שהוא נוהג בזה), מפני שאין בדברים האלה שום חשש קירבה. אבל יתר הדברים אסורים למעשה, ואדם צריך להיזהר בהם. כמה שאדם יזהר בזה כך יזכה לברכה ושלום. ההלכות האלה הם עיקר מה שצריך להיזהר בימים האלה. וכמה שאדם ישמור את עצמו בקדושה ובטהרה, כך יזכה יותר לשפע מהקב"ה.

בחוץ ה' לעולם, אמן ואמן.

בית ההוראה פתוח 24 שעות ביממה, בטלפון: 03-5500228

העלון יוצא לאור בחסות

א. משכנתאות – יעוץ המשכנתא הטוב ביותר בארץ

לפרטים: 054-8444095

להצלחת: רמי יצחקיאן, אריאל פלר, יוסי דהמן, אליהו חן ויוסי ברנס הי"ו

לעילוי נשמת: בני בנימין בן ליזי עליזה.

עורך: הרה"ג ר' אביחי סעדון שליט"א.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה וכן ליצור קשר במייל - A025606532@gmail.com

ניתן להאזין לשיעור זה ולשאר שיעורי הרב שליט"א בקו "תורת חיים" 02-5606532

בשורה משמחת

כעת ניתן להאזין לאוצר שיעורי הרב שליט"א גם במערכת "קול הלשון"

03-6171111

הקש *7 ולאחר מכן 999159